

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΓΩΪΣΜΟ

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΓΩΪΣΤΑΣ

«Εγωϊσμός ή αγάπη;» Έτσι επιγράφει ένα του άρθρο, που τυπώθηκε στο 283 φύλλο του «Νουμά», ο κ. Δούλος Δουλεύτης. Το άρθρο αυτό είναι απάντησις σ' ένα προηγουμένο δημοσίευμα του κ. Βουτιερίδη, το όποιον είχε ο αριθ. 272, με τον τίτλο «Καλοσύνη κι' Αγάπη».

Το περιεχόμενό του μπορεί να διαιρεθῇ σὲ τρία κυρίως μέρη: Το πρώτο, πολύ σύντομο, είναι μια εισαγωγή αρκετά ζωηρή, με αποδοκιμασίες τῶν βιβλίων καὶ τῶν σοφῶν, με αποκήρυξη τῶν ξένων ἐγωϊσμῶν, με πέταγμα τῶν φιλοσόφων καὶ με πολεμικὴς ρωγές: «Ἀνοίξτε τὰ μάτια Σας, κοιτάξτε τὸν κόσμον γύρω Σας, ἂ θέτε νὰ βρῆτε τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς. Ἄ θέτε νὰ τήνε κάνετε δική Σας, βγῆτε καὶ Σεις ὅζω στὴν κίνηση καὶ στὸν ἀγῶνα.»

Αὐτὰ τὰ λόγια ἔχουν μέσα τους μιὰ δόση ἀλήθειας ὅσο καὶ μιὰ δόση ὑπερβολῆς. Ὅτι βέβαια δὲν πρέπει νὰ γίνεται κανεὶς σφαλῆδος τῶν βιβλίων, ὅτι τὸ βιβλίον δὲν εἶναι σκοπός, εἶναι ἀναμφίβολο. Ἄ λὰ ὅτι, ὡς μέσος γιὰ τὸ ἀνοιγμὰ τῶν ματιῶν καὶ τὴν κατανόηση τῶν φαινομένων, ὡς ἔπλο γιὰ τὸν κοινωνικὸ ἀγῶνα, εἶναι χρησιμώτατος καὶ πλουσιώτατος, μὴ φαίνεται ἐπίσης ἐκτός ἀμφισβήτησεως. Κι' αὐτὴ ἡ χρησιμότης τοῦ βιβλίου εἶναι ποὺ τοῦ καθορίζει τὴν προσδευτική του πορεία. Ὅσο γιὰ τοὺς Σοφοὺς καὶ τοὺς Φιλοσόφους, φαίνεται πὺς καὶ αὐτοὶ κάποιον ἀναγκαστὴ καὶ χρήσιμο ρόλο παίζουν στὴν Κοινωνία γιὰ ν' ἀνακινῶνται καὶ νὰ πληθύνουν διαρκῶς.

Γι' αὐτὸ δὲ βρισκω τρόπο νὰ ἐνοήσω τὴν ἀγανάκτηση τοῦ κ. Δουλεύτη. Κ' ἐκεῖνο ποὺ με συγχίζει εἶναι συνήθως ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν κατορθώνει νὰ συμβιβασθῇ δύο πραγματὰ ἐντελῶς ἀσυμβίβαστα: Τὰ πρώτα λόγια τοῦ τὸν φανερώουν, ἀτομιστῇ, ποὺ μὲ τὴν ἠθική του συμβουλεύει τὴν ἀπαρνηση κάθε ξένου ἐγωϊσμοῦ. Πάρει κατω ὅμως γίνεται σωβινιστῆς, μιλάει κ' ἐθνουςικισμὸ γιὰ Ἑθνη καὶ πατρίδες καὶ ζητᾷ ἀπὸ τὰ ἔθνη νὰ ὑποτάξουν τὸν ἐγωϊσμὸ καὶ τὸ συμφέρον τοὺς στὸν ἐγωϊσμὸ καὶ τὸ συμφέρον τῆς Φυλῆς. Ποῖς ἐπ' τὰ δύο πρέπει νὰ πιστέψωμε; Ἄς λάβῃ τὴν κόπο ὁ κ. Δουλεύτης νὰ μᾶς τὸ ἐξηγήσῃ σὲ ἕνα ἄλλο του ἄρθρο.

καλὴ του, ποὺ γιορτερὰ στολίστηκε ἄνθια καὶ χόρτα καὶ κλαριά γεμίσανε διαμάντια! Ἐνα κοπάδι πρόβατα περνοῦσε ψηλὰ στὴ ραχοῦλα κι ὁ ἡχὸς τῶν κουνουνιών γλύκανε τὸν ἀέρα. Ὅλα μιὰ γλύκα, μιὰ χαρὰ! Τὰ παιδιὰ ξεχάσανε καὶ κούραση καὶ τρομάρες μπρὸς στὶς ὁμορφίες ποὺ μάγευαν τὰ μάτια τοὺς καὶ κατεβήκανε κι αὐτὰ στὸ γιαιλό, νὰ βροῦνε τοὺς βαρκάρηδες. Ὁ Γιάννης ἔτρεχε δῶθε κεῖθε, σὰν τρελλόπαιδο, μὴ ἀποσταίνοντας νὰ μαζεύῃ βοτάνια γιὰ τὴν συλλογὴ του. Ἡ Μαριώ, ἀφοβὴ πάντα, πετάχτηκε μιὰ στιγμή στὸν ἀνήφορο, ποὺ βοσκοῦσανε κουνουλίζοντας τὰ πρόβατα, καὶ σὲ λίγο κατέβηκε χαρμυλή, φέρνοντας μαῦρο ψωμί χωριάτικο, φρέσκια μυτζήθρα καὶ μιὰ τσανάχα γάλα, ζεστό ζεστό, ἀπ' τὰρμεγμα...

— Γιὰ σου, Μαριώ, βοσκίσσα! Βρὲ ποῦ τὸ συλλογίστηκες αὐτό, διαλοκορίτσας!

— Ἀμὲ τί! Κρίμας δὲν εἶχανε νὰ πᾶτε πεινασμένοι;

— Κρίμα, βέβαια, κι ἄδικο!.. Δόσε μ' τώρα μιὰ κομμάτι...

— Ἐ εἰ! στὰς κύρ Κώστα μ'! Πᾶς νὰ μ' χύσῃς τὸ γάλα! Μπα σὲ καλὸ σου!

— Μπρὲ δὸς μου ψωμί καὶ φέφρα!

Τοῦ δευτέρου μέρους τὸ θέμα εἶναι ἐντελῶς φιλοσοφικόν: Πρόκειται νὰ χτυπηθῇ ἡ Ἀγάπη, ἢ ὁποῖαν ἐξομνεῖ ὁ κ. Βουτιερίδης καὶ νὰ ποδειχθῇ ὡς μόνος παράγων τῆς ζωῆς ὁ Ἐγωϊσμός. Κατὰ τὸ συγγραφεὶα τοῦ ἄρθρου μας ἡ Ἀγάπη δὲν ὑπάρχει ποθεν, οὔτε σ' αὐτὰ τ' ἐγγελοδία καὶ κοινωνικὰ ζῶα, ἀλλὰ μόνον ἐγωϊσμός καὶ πόλεμος: κι' ὁ ἐγωϊσμός αὐτὸς εἶναι ἀκριβῶς ἡ πηγὴ κάθε κοινωνικότητος καὶ κάθε συντροφισμοῦ. «Πόλεμος κ' ἐγωϊσμός δεσπόζουνε τὴ φύση, ὀργανική κι' ἀνόργανη. Αὐτὸς ὁ πόλεμος ἀνάγκασε τὰ περισσότερα ζῶα νὰ ζήσουνε κοπαδιαστὰ μὲ ἄλλα ζῶα τῆς ἰδίας φυλῆς γιὰ ν' ἀντισταθῶνεν στὸν ὀχτρὸ καλῆτερα καὶ γιὰ ν' ἀποκτήσουνε πῶς ἐφικτοὶ τὰ χρειαζόμενα γιὰ τὴ συντήρησίν τους.» Ἐτσι ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀγάπη τῆς μητέρας πρὸς τὸ παιδί, ὡς «προσταγὴ τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῆς Φυλῆς». Ἐτσι ἀκόμα καὶ τὴ φυλετικὴ προσέγγιση τῶν γενῶν: «Ἡ φυσιολογικὴ ἀνάγκη νὰ ἐκκολοθηθοῦν τὴ φυλὴ τους σπρώχνει τὸ ἕνα γένος πρὸς τ' ἄλλο». Ὅσο γιὰ τὴν τόσο συχνὰ παρατηρουμένη ἑλλησιφία ἀγάπης τοῦ πατέρα πρὸς τὸ παιδί (γάτος, πίθηκος) καὶ ἡ ὁποία ἔρχεται ν' ἀναιρέσῃ τὴ δύναμη τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῆς φυλῆς, τὴν ἐρμηνεύει λέγοντας ὅτι ἀπὸ χρεὴ τοῦ πατέρα τὰ περιώρισε σημαντικὰ ἡ Φύσις. Κατόπιν περνᾷ στὴν Οἰκογένεια καὶ τὴν ἐξηγεῖ κι' αὐτὴν ὡς ἀξιοτέλεσμα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ φυλετικοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ἀλλὰ ὁ Ἐγωϊσμός ἔχει ὡς συνέπεια πάντα τὸν πόλεμον κι' αὐτὸς τὴ διάκρισι τῶν ἀνθρώπων σὲ ἀδύνατους καὶ δυνατοὺς. Καὶ ἰδοὺ τὸ στήριγμα τῆς ἠθικῆς τοῦ ποὺ συνεπάγεται τὸ παρᾶξενον χωρίσμα τοῦ Ἐγωϊσμοῦ σὲ καλὸ καὶ κακόν: «Ὅταν ὁ ἐγωϊσμός εἶναι ὑπερβολικὸς καὶ πᾶσι ἐναντία στὸ νόμον τῆς Φύσεως ποὺ θέλει (!) πάντα τὸ δυνατότερον νικητῇ, εἶναι κακόν». Ἐπειτα μπαίνει στὴ Ζωὴ καὶ κάνει ἕνα ταξίδι ὡς τὴν Ἀραπιά, τὴν Ἰντιά καὶ τὴν Κίνα. Ἐκεῖ παντοῦ βλέπει τοὺς ἀνθρώπους χωρισμένους σὲ δυνατοὺς καὶ ἀδύνατους, σὲ καταχτητῆς καὶ δούλους. Συμπεραίνει λοιπὸν πὺς αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον φυσικὸ καὶ λογικὸ καὶ πὺς οἱ ἰδέες τῆς Καλοσύνης καὶ τῆς Ἀγάπης, τῆς Ἰσότητος καὶ τοῦ Σοσιαλισμοῦ εἶναι θεωρίαι ἀφωτιστικαὶ βγαλμένες ἀπὸ τὰ βιβλία (!) καὶ ἀρετὲς ὀχλοκρατικῆς πὺ δὲν ἔχουνε καμμιά σχέση μὲ τὴ Ζωὴ καὶ μὲ τὴν Ἀλήθεια. Αὐτὴ εἶναι μὲ λίγα λόγια ἡ σειρά τῶν σκέψεων τοῦ κ. Δουλεύτη, ἐναντίον τῶν ὁποίων αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ διαμαρτυρηθῶ.

— Ἄστο γιὰ τὸ ψωμί, κύρ Κώστα, θὰ σοὺ κακιοῦσα! Κάτω τὰ ξεράδια σ'!

— Ὁχοῦ! κοπιμέντο!

— Γὼ θὰν τὸ μοιράσω σ' ὅλλουνοὺς. Ὅριστε μᾶς! Ἀγάλια, ἀγάλια, σὰν ἄρναια!

Ἡ Μαριώ δὲ χωράτεθε σὰν εἶχανε κακιομένη! Τοὺς ἔβανε νὰ κάτσουνε χάμου, στὴ σειρά, σὰν καλὰ παιδάκια, ὅπως ἔλεγε, καὶ μὲ τὸ τενεκεδάκι ποὺ πίνανε νερό οἱ βαρκάρηδες τοὺς πότισε τὸ μοσκομυρισμένο γάλα τῆς, ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ Γιάννη. Ὑστερα τοὺς μοίρασε τὸ ψωμί καὶ τὴ μυτζήθρα, μὴ ξεχνώντας καὶ τοὺς βαρκάρηδες, κ' ἔτσι τέλειωσε τὸ κολατσιὸ μὲ γέλια καὶ πειράγματα.

— Βρὲ Μαριώ, εἶπ' ὁ Κώστας ποῦχε κέφι, γιατί νάρχισες πρώτα πὸ τὸ Γιάννη; γὼ ποὺ τραβήξα καὶ κοπιὲ δὲν εἶχα ψυχὴ!

— Αἶντε πᾶλε ζήλιες! Γιατί καὶ πῶς μικρὸς εἶναι καὶ πῶς φρόνιμος ἀπ' ὅλλουνοὺς σας!

— Ψέματα τὸ λές, ψέματα!

— Ἀλήθεια λέω!

— Γιὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια σου! Μωρὴ, φίλῃς σταυρό;

— Θέεις νὰ σ' πῶ τὴν ἀλήθεια; Νά! γιατί εἶναι συχαντζάρης! Δὲν τὸ πίνει αὐτὸς τὸ γάλα

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐν πρώτοις εἶναι ἡ ἐλαστικότης καὶ ἡ ἀσάφεια τῆς ἐξηγητικῆς ἀρχῆς ποὺ μεταχειρίζεται: Τί εἶναι ἐγωϊσμός; Ἀπὸ τὸν διάλεξε ὡς μέτρο γιὰ νὰ μετρήσῃ ὅλα τὰ πράγματα, δὲ θὰ εἶχε καθήκον νὰ τὸν ὀρίσῃ καλῶτερα; Τὸ μόνον ποὺ μᾶς λέει εἶναι ὅτι «ὁ ἐγωϊσμός εἶναι μιὰ καὶ μόνη δύναμη ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ ἄτομο, γεννᾷ τὴ φυλὴ καὶ τότε παίρνει φυλετικὸ χαραχτήρα». Τί καταλάβατε; Ἐγὼ δὲν κατάλαβα τίποτε καὶ οὔτε μπορῶ νὰ φαντασθῶ αὐτὴ τὴν περίφημη δύναμη (!) ποὺ κατορθώνει νὰ βγῇ (!!) ἀπὸ τὸ ἄτομο, νὰ γεννήσῃ (!!!) μιὰ ὁλόκληρη φυλὴ καὶ κατοπιν νὰ μεταβάλλῃ τὸ χαραχτήρα τῆς (!) καὶ νὰ γίνῃ φυλετικὴ. Τίτοιες ἀριστολογίαι καὶ μεταφυσικότητες ἐκπλήσσουν ὅταν παρουσιάζονται μὲ ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις. Τὰ ἴδια κι' ὅταν μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὸ φυλετικὸ ἐγωϊσμὸ ἢ γιὰ τὸν ἐγωϊσμὸ τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ Ἑθνους, τοῦ Κράτους, τῆς Οἰκογενείας. Παντοῦ φέρεται σὰν νὰ φαντάζεται μιὰ δύναμη, μιὰ μεταφυσικὴ ὀντότητα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐγωϊσμοί. Ἄν οἱ ἐγωϊσμοὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴ ρίζαν τοὺς καὶ τὴν πηγὴ τοὺς στὸ ἄτομο, δὲ μᾶς τὸ λέει ποθεν. Καὶ δὲ μᾶς λέει ἀκόμα ἂν πρέπει νὰ συνταυτίσωμε τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «Ἐγωϊσμός» μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «πόλεμος», ὅπως φαίνεται ἀπὸ μερικὰ μέρη τοῦ ἄρθρου, στὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ἀδιακρίτως τὶς δύο λέξεις, ἢ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «ἐνστικτο πρὸς τὴν αὐτοσυντήρησιν» ὅπως ζητᾷ νὰ πῇ ἡ φράσις: «τὸ ἐνστικτο πρὸς τὴν αὐτοσυντήρησιν φέρνει τὸν ἀτομικὸ ἐγωϊσμὸν», ἂν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ χαρακτηρίσωμε ὡς ἐγωϊσμὸ μόνον ὅ,τι ὀδηγεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου ἢ νὰ περιλάβωμε καὶ μερικὰ ἐνστικτα ἢ μερικὰ τάσεις ποὺ ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ συγχρόνως εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἀκόμα καὶ τὴ λέξη «Ἀγάπη» δὲν τὴν καθορίζει καθόλου καλὰ, συνταυτίζοντάς τιν μὲ τὴν Καλοσύνη καὶ διοντάς τιν ἀντιθετικὴν θέσιν ἀπεναντί τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἐγωϊσμοῦ δὲν εἶναι ἀγάπη, ἀλλ' ἀλτρουισμός κι' αὐτὴν ἔπρεπε νὰ χτυπήσῃ καὶ ν' ἀποδείξῃ, ἂν μπορούσε, ὅτι ποθενά στὴ Φύσιν δὲν ὑπάρχει παρὰδεδωγμένον. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ καθορίσῃ προηγήτερα τὶς δύο ἔννοιαι καὶ νὰ τοὺς δώσῃ ἀντικειμενικὴ ἀξία. Τι εἶναι ἐγωϊσμός; Τι ἀλτρουισμός; Ἰδοὺ δύο ἐρωτήσεις ὅχι πολὺ εὐκόλες. Στὴν ἀνθρώπιναν ζωὴν λέμε συνήθως ἐγωϊστὰς ὅσους ἀποβλέπουν πάντα εἰς τὴν διατήρησιν

τελευταίος, νὰ περάσ' τὸ ποτὴρ' πὸ τόσα στόματα... Ψέματα:

— Ἐ καὶ τί σ' ἐγνοιαζε σένα, κουτὴ; ἂς μὴν τῶνι!

— Ἀμ πῶς γιὰ! Εἶναι καλὸ παλλικαράκι ὁ κύρ Γιάννης κ' εὐγενικὸ σὰν τὴ μανούλα του...

— Πᾶει νὰ πῇ πὺς τὸν ἀγαπᾷ...

— Ὁλλουνοὺς σὰς ἀγαπᾷ!

— Μωρὴ τῆς εἶπε κι' ὁ Ἀράνης—δὲ φοβάσαι νὰ τρέχῃς στὶς στάνες μοναχὴ σου; Θὰ σὲ πιάσουν, κακομοῖρα, τὰ τσοπανόπουλα νὰ σὲ σουρομαθήσουν!

— Ἐγὼ γὼ ποῦ πάω καὶ ποιούς θὰ βρῶ μπροστά μ' καὶ πὺς θὰ κερῶν στὸν καθένα... Δὲν εἶμαι ζουρλή!

— Θαρρῶ πὺς εἶσαι λιγχι...

— Γὼ φταίω—τὰποκρίθηκε θυμωμένη—π' δὲ σὰς ἄφωνα νὰ τρέβετε τὴν κοιλιά σας! Ἀμα δά!

— Ἀφῆστέ το, παρκαλλῶ, τὸ κορίτσι, μουρμούρις' ὁ Γιάννης, λίγο ψυχραμένος, βρῆκε τὸν μπελᾶ του γιὰ τὴν καλοσύνη του...

— Αἶντε, πᾶλε, προστάσεις!

Ἐτσι τὰ χόρατα κ' οἱ κουβέντες πηγαινέσανε σὲ μᾶκρος, σὰ νὰ κάνανε κέφι μὲ τὸ καλῆτερον

της ζωής τους ή στην απόλαυση και αλτρουιστάς τους θυσιάζουν απολαύσεις ή τη ζωή τους χάριν άλλων ανθρώπων ή ιδεών. 'Αλλά η διάκριση αυτή είναι μάλλον ήθικολογική παρά ψυχολογική. Κατά βάθος και γνωρίζεται και αλτρουίζεται κάμνουν το ίδιο πράγμα: ακολουθούν το ένστικτο ή την τάση που παρουσιάζονται κάθε φορά μέσα τους δυνατότερα. Ζωά και άνθρωποι διευθύνονται από το αίσθημα κι' από την ανάγκη. Το αίσθημα πηγάζει από τα ένστικτα που μας κληρονόμησαν οι πρόγονοί μας κι' από τις τάσεις που μας γέννησε ή συνθέσει. 'Η 'Ανάγκη είναι ή επίδρασις του Φυσικού, Κοινωνικού και Οικονομικού περιβάλλοντος. Αυτή είναι όλη ή πείσις και όλο το δράμα της ζωής.

Εξετάζοντας τώρα κανείς τα ισωτερικά ελατήρια της δράσεως, τα ένστικτα δηλαδή και τις τάσεις και παίρνοντας τα κυριότερα και τα γενικότερα μένον, θα μπορούσε να τα υπαγάγει σε τρία άθροίσματα: 1) εσα θμέσως ή έμμέσως αποβλέπουν στη διατήρηση του ατόμου. 2) εσα αποβλέπουν στη διατήρηση του είδους και 3) εσα ώθουν προς άλλα ζωά του ίδιου ή και διαφορετικού είδους ή ακόμα προς ιδέες και προς πράγματα. 'Αν ήθελε να ονομάσει κανείς τα πρώτα εγωιστικά, δε θα είχα καμιά αντίρρηση: Γιατί απορρέουν από το άτομο και όχι μένον το τέρπον αλλά και το όφελόν. Τα της δευτέρας όμως και τρίτης κατηγορίας είναι κάπως διαφορετικά. Τείνουν μόν προς την αισθηματική ικανοποίηση του ατόμου, άλλ' όχι και προς τη διατήρηση της ζωής του. Το χόρτασμα του γεννητικού ένστικτου π. χ. σε πολλά ζωά (από την δημοταξία των εντόμων ιδίως) και σ' αυτό τον άνθρωπο κάποτε, ισοδυναμεί με καταδίκη σε θάνατο ή με μεγάλες και ανεπανόρθωτες ζημιές. Πώς λοιπόν θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε εγωιστικό; 'Αλλά μήπως οι άπόγονοι εί'αι πάντα όφελιμοι για το άτομο; Τα ζωά που σχηματίζουν κοπάδια ή κοινωνίες είναι ελάχιστα με κείνα που ζούν για λογαριασμό τους και για τα όπια κάθε νέο άτομο του ίδιου είδους είναι ο επικινδυνώτερος έχθρος, με τον όποιο αύριο θ' αντιπολεμήσουν για την άποκτηση της τρεφής. Γιατί ο μεγάλος άγών διεξάγεται πάντα μεταξύ ατόμων του ίδιου είδους, άγών

κρασί, κι ο ήλιος τους πρόκανε πάνω στο γλέντι. Οι βαρκάρηδες βλέποντας πως δεν είχαν σκοπό να ξεκολλήσουν άρχισαν τη γκρίνια, πως πάει να πιάσει μεσημέρι, πως στιγμή πιά δεν μπορούνε να κάτσουνε, γιατί θα τους βαλάντωσ' ή ζέστη πιο ύστερα, και τα τέτοια...

— Για πόση ώρα, ρώτησ' ο Γιάννης, φτάνουμε στο Λουτράκι μ' αυτό τον καιρό;

— Ούτε φύλλο δε σιέεται και θα πάμε με τα κουπιά· βλαστήματά! ούτε δυό ώρες δε θα φτάσουμε...

— Κι αν θελήτη κανείς να πάη πεζί;

— Θα κάνη γύρα και θέλει πιότερο· βάλε μια ώρα πάρα πάνω.

— Τι λές, μωρέ! Νά, πιά απ' το βουνό εί'ν' ο κάθος μας και θέμε τρείς ώρες να πάμε;

— 'Ετσι σου φαίνεται, κύρ Γιάνκο, είπ' ο 'Αράκης, κάνε πως ανεβαίνεις το βουνό και γλέπουμε!

— Σεις να πάτε με τη βάρκα· γώ δεν τόχω σκοπό να μαραζιάσω μιά στή ζέστη, πηγαίνοντας οά χελώνες· νάχαμε τουλάχιστο τέντα, τρωγόταν!

'Ερχομαι και γώ μαζί σου, κύρ Γιάνκο, γώ τον ξέρω το δρόμο και θα πάμε γρηγορότερα—φώναξ' ή Μαριώ πρόσχαρη.

— Είσαι πονεμένος από ψές, θα βυλάντωσης τόσο δρόμο, με τέτοια λαύρα, και βάραντήσης; Τι καμώματα είναι τούτα, δε λυπάσαι τη μάνα σου; 'Ελα μαζί μας και θα κάνης τον τιμωρό σήμερα...

Τα φρόνιμα τούτα λόγια του κακομείρη του Κώστα πήγαν χαμένα. Το κεφάλι του Γιάννη

ως επί το πλείστον άσυνείδητος και άρνητικός. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο να διαβεβαιώνει κανείς ότι το γεννητικό ένστικτο απορρέει από εγωισμό ή από θέληση προς διατήρηση του είδους;

Όσον άφορξ τα ελατήρια της τρίτης κατηγορίας είναι κι' αυτά έντελώς άσυνείδητα με τον εγωισμό. Όταν βλέπη κανείς ένα μυρμηγκι να πέφτη στο νερό για να χρησιμεύσ' ως γέφυρα στους συντρόφους του, όταν βλέπη ένα σκυλλί να πεθαίνη από μαρasmus γιατί έχασε ένα αγαπημένο του πρόσωπο, όταν βλέπη έναν ένθουσιώδη νέο να θυσιάζεται για ένα ιδανικό, δεν είναι, θαρρώ, άδικαιολόγητος, αν αποκρούει τον εγωισμό ως γενική και άπόλυτη εξηγητική άρχη. 'Αλλά και ή πηγή της οικογενείας έπως και κάθε κοινωνικότητας δεν έχει καμιά σχέση με εγωιστικούς προϋπολογισμούς, αλλά είναι άσυνείδητο άποτέλεσμα του 'γεννητικού ένστικτου. 'Ιδού τί διαβάζω σε ένα από τα βιβλία που περιφρονεί ο κ. Δουλειύτης: «'Η γεννητική όρμη είναι κείνη που άναγκάζει πολλά ζωά να μαζεύονται μόνιμα είτε πρόσκαιρα σε σωρούς ('Αχινοί, 'Ολοθούρια, Ψάρια) ή σε κοπάδια ('Ελάφια, 'Ελέφαντες). Αυτή ήτον και ή άφορμή των πρώτων κοινωνικών συνθέσεων.» Αυτά μπορώ να τα καταλάβω και να τα παραδεχθώ, αλλά, όταν άκούω ότι σή οικογένεια είναι άποτέλεσμα του άτομικού και του φυλετικού εγωισμού», αισθάνομαι το κεφάλι μου να γυρίζει άναποδα. Τα ίδια θα μπορούσε να πξ κανείς και για τη μητρική άγάπη, ή όποια είναι άπόρροια ενός ένστικτου συνδεδεμένου στενότερα με τη γεννητική λειτουργία. Ο περίφημος «εγωισμός της Φύλης» είναι άνίκανος να την εξηγήσ' γιατί προσκρούει σε ένα μεγάλο έμπόδιο: τη διαφορά της άγάπης μετξύ του πατέρα και της μητέρας. Πώς μπορεί να εξηγηθ' αυτή ή διαφορά; 'Ως περιορισμός των καθηκόντων του πατέρα από τη Φύση; 'Αλλά έτσι κανταντάει κ' ή Φύσις σαν τον 'Εγωισμό, μια άσυνείδητη δηλαδή μεταφυσική όντότης που σκίπτεται και ενεργεί εν έπιγνώσει ενός άποτελέσματος. 'Τέτοια Φύση εγώ δεν μπορώ να την καταλάβω, όπως δεν μπορώ να καταλάβω και τον εγωισμό ως κάτι τι αύθυπαρκτο και ως πηγή όλων των φαινομένων της ζωής.

'Αν θελήσωμε τώρα να ρίψωμε μια ματιά στην άνόργανη Φύση, δε θα μπορούσαμε να βρούμε πουθενά άτομικότητες με καθαρώς εγωιστικές έμφαν-

δο κι αν είτανε φανερό τάδιό του, εύκολα δε γύριζε. Τιποτα δε στάθηκε δυνατό να τον τραβήξ' ούτε καν ή δοξα να κρατάη μονάχης το τιμόνι! Πήρε με τη Μαριώ τα βουνά, σαν άγριοκάτσικο, βάνοντας τα δυνατό του, μέσ' στη λαύρα του με σημεριού, να φτάσ' στο Λουτράκι γρηγορότερα πό τους άλλους. Στενό στενό μονοπάτι ανέβαινε στο πλάγι του βουνού, σαν κορδέλλα, γύριζε μαρικές βόλτες, έφτανε στη ράχη του και χανόταν πίσω, κατεβαίνοντας στο άλλο πλάγι. Ο Γιάννης βιαστικός βιατικός, λαχανικαμένος, ανέβηκε στην κορφή του βουνού και στάθηκε κεί να ξαπόστась και να γνωρίσ' καλά τα κατωτόπα τριγύρα. Κάτω φαίνονταν της Βουλιαγμένης το λιμανάκι, στρογγυλό κι ελκυστικό από βουνά κλεισμένο, οά να μην είχε πουθενά στόμα να βγ'η κανείς στο πέλαγος. Μιά τα γυλημένα νερά του, τασάλευα, π' αντιφεγγίζαν του βουνού την πρασινάδα, κοιμότανε, θάρρει, το μικρό λιμανάκι, παραδεδεμένο σ' εύτυχισμένα όντα. Πέρα, δεξιά, μισοκρυμμένο στην άγκαλιά τώ δειγρώνε, ξεπεύσσε μιά στή γλωσσικά το ρημοκλήσι με τη χιονάτη όψη του. Ζεβζ ζύγωνε σιγά σιγά στο βουνό ένα μαύρο σημάδι, γλυττάνοντας άπλά σ' άκοιμισμένα νερά της λιμνοθαλάσσης, με φόβο μή τι ζυπνήσ'! 'Βομίζε με τί βουνό και λίγο λίγο μέσα του χώθηκε, οά να σκίστηκε και το κατάπτε!

(Στάλλο φύλλο τελιώνει!)

σεις, αλλά μόνον ένα βρμητικό ρεύμα μεταλλαγής που προχωρεί με διαρκείς έκκλισεις συνθέσεων και άποσυνθέσεων, συγκεντρώσεων και άποκεντρώσεων, άπώσεων και έλξεων. Από τον αίθερα έσα με το ράδιο κι' από τον κρύσταλλο έσα με το δέντρο και τον άνθρωπο, ο ίδιος νόμος, ο τρελλός χορός της άκούραστης δημιουργίας και της άλύπητης καταστροφής. Το άτομο δεν είναι παρά ή φόρμα και ή φόρμα δεν είναι σκοπός. Το 'Εγώ είναι κάτι που ξεχωρίζει μια στιγμή για να ξαναγυρίσ' πάλι στο παντοδύναμο Σύνολο. Όπως τα κύματα που σηκώνει ή θάλασσα, έτσι και τα όντα έρχονται και περνούν, κύματα κι' αυτά της ούσις, που ούτε τέλος έχει ούτε όρια. 'Η έννοια του 'Εγώ δεν είναι παρά ένα μεταφυσικό κατασκευάσμα. Όλη ή ζωή μας είναι μια σειρά αντιδράσεων προς τη δράση του περιβάλλοντος. Και ή ψυχή μας κάτι τι που αιώνιως μεταβάλλεται, μαζί με το πνεύμα και το χαρακτήρα μας, με τις ιδέες και τα αίσθηματά μας, από τη στιγμή που ή ύπαρξις μας θα πρηχ' τη φαινομενική της άτομικότητα έσα με τη στιγμή που θα ξαναθυιστ' στο άνεξάντλητο Σύνολον. 'Ετσι αντιλαμβανόμεθα έμεις τη Φύση και τη Ζωή, έμεις τα παιδιά του Spinoza και του Goethe, και γι' αυτό περιφρονούμε τον εγωισμό και θεωρούμε τους εγωιστάς ως άρρηστοφρονους και ως βάρβαρους.

(Στάλλο φύλλο τελιώνει)

Freiburg

Γ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΞΩ ΚΟΣΜΟ

Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Σε βιβλιοθήκη από τον Calmann-Levy με καλλιτεχνικώτατη απλότητα έκδομένο, με τού κίτρινου την πιο εύγενή χρωματιά στο ζωφύλλο του, στεφανωμένο με λεγέρ λουλουδάκια, με εικόνες που τις είχε σχεδιάσει ο πρόωρα θερισμένος από το Χάρο γιός, ο ποιητής ζωγράφος Ary Renan, βγήκε στο φώς το νέο έργο του 'Ερνέστου Renan, του μεγάλου πατέρα, μπορεί το στεγνό κι άπ' όσα βρεθήκανε στα χειρόγραφα του 'Οστερ' από το θάνατό του.

Το νέο έργο έχει τόνονα από το όνομα του ήρωά του. «Patrice». Πατρίκιος. (Πατρίς, αν άρχπατε). Είναι φιλοσοφική μυθιστορία. Γραμμένη στα 1849. Όταν είτανε ο Ρενάν είκοσιέξη χρονών. 'Ενα κομμάτι μόνο. Όσα βρέθηκαν γραμμένα. Το άλλο σχέδιο του έργου φαίνεται πως δεν είτανε δυνατό να τυπωθ'. Μα το κομμάτι που άπομεινεν (άπλώνεται σ' 130 σελίδες) φτάνει για να μας δείξ' τον τρανό μέσ' στους τρανούς συγγραφείς μέσα σε όλη του τη δοξα, φτάνει για να μας συγκινήσ' και για να μας γοητέψ'. Μάλιστα το κομμάτιαστό του και το άτέλειωτό του προσδίνει την άσύγκριτη έκείνη γάρη που την έχουμε πολύ καλά έμεις στη γή των άρχαίων λειψάνων και των χαλασμάτων με τα τραγούδια της Σαπφώς και με τους στίχους του Σολωμού.

Είναι το πρώτο και μόνο καθαρώτερον λογοτεχνικό έργο που γράφτηκε τη φαντασία του Ρενάν. 'Υπάρχει σ' αυτό ρουφ' έσαν έλέκλινον ή έπιστήμη και ή φιλοσοφία και δεν το δώσανε καμ' να ξανακαταστήσ' σε τί τοιαύτα λογικά άνθεπλαμάτα. 'Αν το έθος του Ρενάνικού λόγου το έθονα... συνθέσει και μοσχοβολά άμυρο μέσα στα φύλλα του «Patrice». «Το έργο τούτο—διαβάζουμε στο σύντομο πρόλογο το βαλμέ ο βέβαια από τους έξισους βλαστοί και κληρονόμους